

Užsienio šalių gerųjų patirčių ir esamos situacijos Lietuvoje analizė, skatinant verslo ir mokslo bendradarbiavimą, prisidedant prie programų tobulinimo

Profesinių ir aukštųjų mokyklų absolventų kompetencijų atitikimo rinkos poreikiams užtikrinimas bendradarbiaujant švietimo įstaigoms su verslu

Greta Juodokaitė ir Dovilė Meliauskaitė
2016 m. sausio mėn.

Turinys

Pirma dalis: Situacijos Lietuvoje apžvalga	3
I. Įvadas	4
II. Esamos situacijos apibendrinimas	5
III. Aukštojo mokslo ir profesinio mokymo kokybė Lietuvoje bei galimybės ją tobulinti per bendradarbiavimą su verslu	7
III. 1. Valstybės strategija	8
III. 2. Valstybės užsakymas	9
III. 3. Aukštųjų mokyklų studijų programų komitetai	10
III. 4. Darbdavių įtraukimas rengiant profesinio mokymo ir rengimo programas	11
Antra dalis: Užsienio gerųjų patirčių analizė	12
I. Įvadas	13
II. Užsienio šalių gerųjų patirčių analizė	15
II. 1. Verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas Australijoje	15
II. 2. Verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas Singapūre	17
II. 3. Verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas Jungtinėje Karalystėje	20
II. 4. Verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas Estijoje	22
Trečia dalis: Rekomendacijos Lietuvai	24

**Pirma dalis:
Situacijos Lietuvoje apžvalga**

I. Įvadas

Ši pagrindžiamoji studija yra jaunųjų profesionalų programos „Kurk Lietuvai“ vykdyto projekto „Studijų ir profesinio mokymo programų peržiūra pagal užsienio investuotojų poreikius“ pirmoji dalis. VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ inicijuotas projektas vyko 2015 m. lapkričio 16 d. – 2016 m. gegužės 20 d. Projektui vadovavo ir šią studiją parengė JPP „Kurk Lietuvai“ dalyvės Greta Juodokaitė ir Dovilė Meliauskaitė.

Studijos „Užsienio šalių gerųjų patirčių ir esamos situacijos Lietuvoje analizė, skatinant verslo ir mokslo bendradarbiavimą, prisidedant prie programų tobulinimo“ tikslas – trumpai apžvelgti Lietuvoje ir užsienyje egzistuojančias praktikas, kaip vykdomas studijų programų atitikimo rinkos poreikiams užtikrinimas bendradarbiaujant švietimo įstaigoms ir verslui. Atliekant šią analizę buvo siekiama rasti atsakymą, kaip reikėtų tobulinti Lietuvoje egzistuojančias verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo iniciatyvas, ar kokius naujus bendradarbiavimo metodus reikėtų įvesti, perkeliant geruosius užsienio šalių pavyzdžius į Lietuvą. Išvados pateiktos rekomendacijų forma. Tikimasi, jog, jei įgyvendintos, šios rekomendacijos galėtų papildyti ar patobulinti Lietuvoje egzistuojančias verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo praktikas.

Viena iš išvadų – naujo bendradarbiavimo tarp verslo ir švietimo įstaigų metodo poreikis – buvo įgyvendinta tolimesniuose JPP „Kurk Lietuvai“ projekto „Studijų ir profesinio mokymo programų peržiūra pagal užsienio investuotojų poreikius“ etapuose. Sukurtas modelis, kaip užsienio kapitalo įmonės gali dalyvauti studijų programų tobulinime, buvo išbandytas pilotinio projekto būdu. Ši analizė padėjo pagrindus vykdyti tolimesnes projekto veiklas, apie kurias plačiau rašoma „Kurk Lietuvai“ tinklalapyje.

Pirmoji studijos dalis skirta apžvelgti Lietuvoje egzistuojančias verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo iniciatyvas. Antroje dalyje pateikiami rinktiniai užsienio šalių pavyzdžiai, kurie galėtų būti įsisavinti Lietuvoje. Šios studijos dalys parašytos atlikus literatūros analizę bei kokybinius interviu su suinteresuotomis šalimis – Lietuvos bei užsienio švietimo ekspertais. Trečiojoje dalyje pateikiamos rekomendacijos Lietuvai, kurios sudarytos autorių nuožiūra, įvertinus apžvelgtus Lietuvoje egzistuojančius iššūkius ir gerosios praktikos pavyzdžius, kaip verslas ir švietimo įstaigos bendradarbiauja užsienio šalyse.

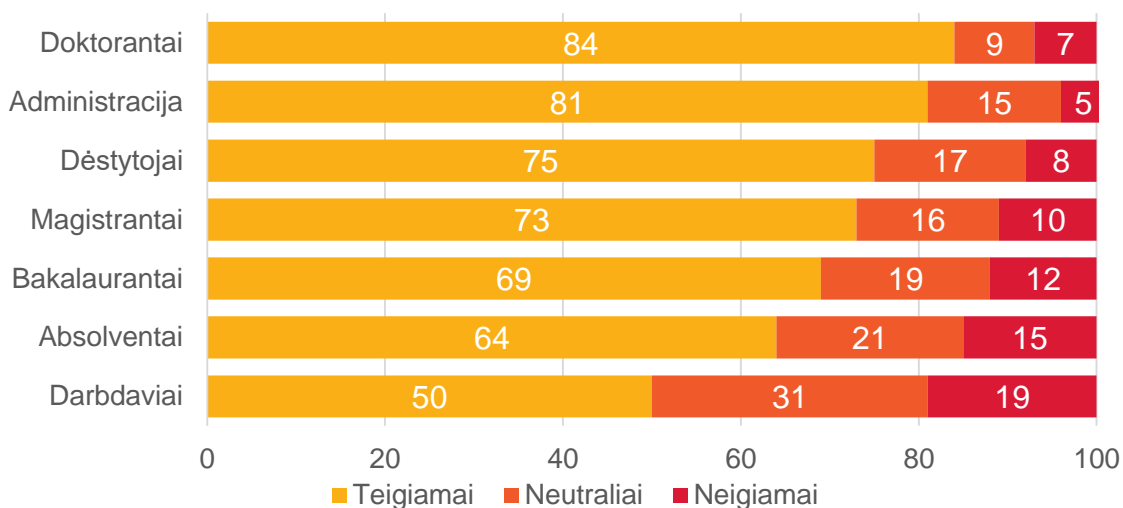
Ypatingas dėmesys skiriamas užsienio kapitalo įmonėms. VŠĮ „Investuok Lietuvoje“, kurioje buvo atliekamas „Studijų ir profesinio mokymo programų peržiūra pagal užsienio investuotojų poreikius“ projektas, siekia pritraukti ir aptarnauja užsienio kapitalo įmones, kurios įsisteigia Lietuvoje, čia moka mokesčius ir kuria naujas darbo vietas. Nuolat augant tokių užsienio kapitalo įmonių skaičiui bei joms plečiantis, didėja ir tam tikrų sričių specialistų paklausa – kalbančių Šiaurės šalių kalbomis, IT specialistų bei inžinierių. Specialistai, atitinkantys tokius darbdavių poreikius ruošiami aukštosiose, o kartais ir profesinėse mokyklose, tačiau švietimo įstaigos ne visada geba išugdyti tinkamai darbui pasiruošusius absolventus. Todėl darbdavių poreikius atitinkančių specialistų trūkumas ir potencialiai neišnaudojamos ekonomikos augimo galimybės tampa valstybine žmogiškųjų išteklių valdymo problema. Tikimasi, jog ši studija bei tolimesnis „Studijų ir profesinio mokymo programų peržiūra pagal užsienio investuotojų poreikius“ projektas ne tik paryškins esamus iššūkius, bet ir paskatins imtis naujų, užsienio šalių gerą patirtimi pagrįstų verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo būdų.

II. Esamos situacijos apibendrinimas

Lietuvoje švietimo įstaigų ir verslo bendradarbiavimas buvo apžvelgtas skirtinguose tyrimuose. Galima pastebėti, kad šį tyrimų lauką formuoja dvi stovyklos – mokslo ir švietimo įstaigos vienoje pusėje ir verslo interesus atstovaujanti asociacijos kitoje. Pastebėta, jog dažniausiai tyrimai stengiasi atskleisti arba švietimo proceso, arba valstybės žmogiškųjų išteklių vertinimą, tačiau retai sujungia abu aspektus. Esant kritinio sisteminio vertinimo trūkumui, švietimo įstaigų ir verslo bendradarbiavimą galima apžvelgti remiantis tyrimais apie kiekvieną pusę atskirai. Dabartinę Lietuvos studijų ir mokymo programų bei darbo jėgos rinkos dinamikos kryptis apibendrina šie faktai:

- 69% darbdavių trūko kvalifikuotų darbuotojų (Investuotojų forumas, 2014)
- 89% užsienio investuotojų Lietuvoje teigia, kad labiausiai darbuotojams trūksta praktinio žinių taikymo įgūdžių (IL apklausa, 2015)
- Dauguma užsienio investuotojų Lietuvoje aukštojo mokslo ir profesinio mokymo absolventų kokybę vertina labiau neigiamai, nei teigiamai (IL apklausa, 2015). MOSTA apklausoje atsispindi ir kitų suinteresuotų šalių požiūris į studijų kokybę: darbdaviai yra kritiškiausi (1 pav.)

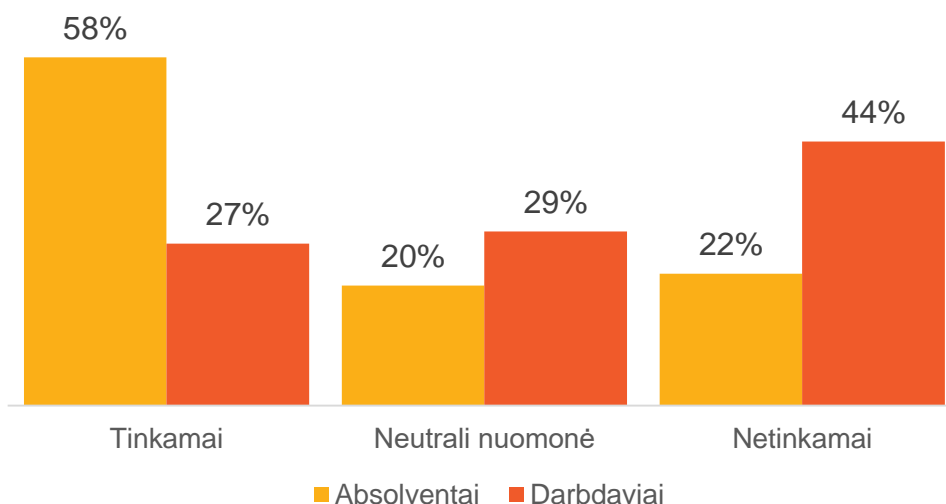
Pav. 1 Studijų kokybės vertinimas (respondentų nuomonės pasiskirstymas proc.)

Šaltinis: Studijų kokybė Lietuvoje: suinteresuotų šalių požiūris, MOSTA, 2014 (Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimas, ŠVIETIMO APRŪPINIMO CENTRAS, 2015, p. 43)

- Privataus sektoriaus darbdaviai nėra sistemiskai įtraukti į aukštųjų mokyklų studijų programų turinio formavimą, todėl absolventų kvalifikacijos ne visada atitinka besikeičiančios darbo rinkos poreikius (IL apklausa, 2015). Tai atsispindi ir MOSTA apklausoje (2 pav.)

Pav. 2 Absolventų ir darbdavių nuomonė, kaip pasirenę aukštųjų mokyklų absolventai.

Šaltinis: Suinteresuotų šalių apklausa, MOSTA, 2014

- Darbo rinkos ir visuomenės poreikių neatitinkanti studijų kokybė, praktinių įgūdžių stoka, į procesą, bet ne į rezultatus orientuotos studijos bei menkai išvystytos karjeros paslaugos kelia absolventų įsidarbinimo problemų ir lemia studijų Lietuvoje patrauklumo mažėjimą. (Lietuvos Respublikos partnerystės sutartis, 2014) Didžiausias įdarbinimo galimybes 2015 sausio-rugsėjo duomenimis, turėjo IT specialistas; mechanikos inžinerijos technikas; matematikai, aktuarai, statistikai (LDB, 2015). Tuo tarpu, tik ~22% visų šalies absolventų baigia tiksliųjų ir technologinių studijų programas (LIMPRA, 2014)
- 2010-2015m. buvo akredituotos 654 naujos studijų programos - iš jų tik 18% technologijų mokslo srityje (Studijų Kokybės Vertinimo Centras, 2015)
- Studijų kokybė nėra tinkamai valdoma – stokojama objektyvių duomenų, reikalingų sprendimų priėmimui ir tobulintinoms sritims, raidos tendencijoms ir perspektyvoms nustatyti, aukštųjų mokyklų išorinis vertinimas, galintis nustatyti jų kokybę ir tobulintinas sritis, yra nedidelės aprėpties. 2007 m. Lietuvoje 25–34 metų asmenų su aukštuoju išsilavinimu dirbančių ne pagal išsilavinimą daugiausia buvo žemės ūkio ir veterinarijos moksluose (59,5 proc.). paslaugų moksluose (58,9 proc.) bei inžineriniuose, gamybos ir konstrukcijų moksluose (48,7 proc.). (Lietuvos Respublikos partnerystės sutartis, 2014)
- 2015 metais MOSTA atliktas absolventų stebėsenos tyrimas atskleidė, kad nors dauguma absolventų įsidarbina, didelė dalis jų dirba žemesnės kvalifikacijos reikalaujantį darbą. Ši problema, kad absolventų įgūdžiai neatitinka darbo rinkos poreikių, dažnai įvardinama tarptautinėse rekomendacijose Lietuvai.
- Didelis struktūrinis ir jaunimo nedarbas rodo, kad nemažos dalies asmenų švietimo sistemoje įgytos ar įgyjamos kompetencijos neatitinka darbo rinkos poreikių. Besimokantiems profesijos ypač trūksta kokybiško praktinių įgūdžių lavinimo galimybių. Todėl 2014–2020 m. laikotarpiu reikia plėsti galimybes jiems atlikti praktinio mokymo dalį aukšto technologinio lygio sektoriuose praktinio mokymo centruose, o pasirengimą darbo rinkai užbaigti atliekant praktikas pas darbdavius arba pameistrystės programose. (Lietuvos Respublikos partnerystės sutartis, 2014)

Taigi, galima pastebėti, kad esama situacija nėra vertinama palankiai. Iš valstybės žmogiškųjų išteklių valdymo bei verslo perspektyvos, mažėjantis paklausių specialistų skaičius turėtų būti sprendžiama problema; iš švietimo įstaigų perspektyvos, auganti konkurencija pritraukiant studentų skatina tenkinti stojančiųjų, o ne valstybės poreikius. Be darbo jėgos trūkumo egzistuoja ir jos kokybės problema. Net ir baigę paklausiausias specialybes, absolventai ne visada gali tinkamai įsilieti į darbo rinką dėl trūkstamų kompetencijų. Apibendrinant galima teigti, jog švietimo kokybė neatitinka rinkos ir užsienio investuotojų poreikių. Švietimo įstaigų ir verslo bendravimas dažnai nėra pakankamas, kad būtų užtikrintas absolventų tinkamumas įsidarbinti. Todėl „Studijų ir profesinio mokymo programų peržiūra pagal užsienio investuotojų poreikius“ projektas siekia atkreipti dėmesį į paklausiausius specialistus ruošiančias studijų programas tam, kad jos kiek galima labiau atitiktų rinkos poreikius ir taip palengvintų šių programų absolventų samdą.

III. Aukštojo mokslo ir profesinio mokymo kokybė Lietuvoje bei galimybės ją tobulinti per bendradarbiavimą su verslu

Remiantis aukščiau pateiktais faktais, matomas poreikis imtis priemonių Lietuvos situacijai gerinti. Pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į Lietuvą yra vienas efektyviausių būdų šiuolaikinei Lietuvos ekonomikai augti. Užsienio investuotojų pritraukimas priklauso nuo švietimo: 41% investuotojų nurodo aukštos kvalifikacijos darbuotojų pasiūlą kaip svarbiausią veiksnių, savo investicijoms pasirenkant Lietuvą. (fDi Markets, The Financial Times Limited paslauga 2016. Visos teisės saugomos) Tačiau dabartinė situacija, kai trūksta STEM specialistų, o stojantieji renkasi kitas specialybes, ilgainiui gali lemti dar didesnę specialistų stygių. Siekiant pagerinti šią situaciją, galima imtis tiek kiekybinių, tiek kokybinių priemonių, valdant darbo jėgos pasiūlą ir kokybę. Tokios priemonės galėtų padėti pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų.

Dažniausiai darbo rinka pasipildo naujais dalyviais, įgijusiais aukštojo mokslo arba profesinio rengimo įstaigose teikiamas kvalifikacijas. Todėl universitetų, kolegijų ir profesinio rengimo mokyklų indėlis į darbo jėgos parengimą yra itin svarbus. Lietuvos universitetai kaip grupė neprisiima ar nėra įpareigoti prisiimti atsakomybę už absolventų parengimą darbo rinkai. Todėl susidaro situacija, kai aukštosios mokyklos, į kurias kasmet stoja apie 50% tų metų bendrojo ugdymo abiturientų, orientuojasi į rinkodarą ir stojančiųjų pritraukimą, o ne studijų kokybės užtikrinimą. Lietuva, turėdama aukščiausią 25-34 m. amžiaus gyventojų pasiekusių bakalauro kvalifikaciją dalį Europoje, atsilieka nuo kitų valstybių švietimo kokybės rodikliais (pavyzdžiui, Lietuva užima 53 poziciją Global Competitiveness reitinge pagal švietimo sistemos kokybę). „Lietuva 2030“ pažangos strategija numato daug ambicingų tikslų, susijusių su švietimo kokybės gerinimu. Vienas jų – pasiekti 12 ar aukštesnę poziciją ES Universitetų ir verslo bendradarbiavimo reitinge.

Tam, kad absolventų kokybė atitiktų darbdavių poreikius, būtinas bendradarbiavimas tarp jų bei švietimo įstaigų. Tai užtikrintų abiejų pusių informavimą apie jų iššūkius ir poreikius bei sudarytų sąlygas švietimo įstaigoms stengtis geriau atliepti rinkos poreikius. Dabartiniai su specialistų trūkumu ir jų išsilavinimo kokybę susiję iššūkiai galėtų būti sprendžiami ne tik valstybiniu, bet ir privačių iniciatyvų lygiu. Glaudesnis bendradarbiavimas tarp pavienių įmonių, darbdavių asociacijų ir švietimo įstaigų galėtų prisidėti efektyviai gerinant Lietuvos švietimo situaciją.

Šiame skyriuje pateikta Lietuvoje vykdomų švietimo programų kokybės užtikrinimo priemonių apžvalga. Šio skyriaus pirmoje dalyje (III.1) aprašyti strateginiai, valstybiniu lygiu numatyti procesai, turintys užtikrinti švietimo programų atitikimą rinkos poreikiams. Toliau, (III.2) aprašytas valstybės užsakymas kaip vienas iš aukštųjų mokyklų bendradarbiavimo su verslu pagal valstybines priemones būdų. Tolimesnė dalis (III.3) skirta autonominiams aukštųjų mokyklų bendradarbiavimo su darbdaviais metodui – studijų programų komitetams. Na o paskutinėje dalyje (III.4) apibūdinamas darbdavių įtraukimas į profesinio rengimo programų atitikimo rinkos poreikiams užtikrinimą.

III. 1. Valstybės strategija

Valstybiniai lygiai numatyta įvairių priemonių švietimo pažangai skatinti, nuo Švietimo ir mokslo ministerijos planų artimiausiu metu, iki Lietuva 2030 vizijos. Žemiau apžvelgiami pagrindiniai strategijų elementai, aktualūs sprendžiant aukštojo mokslo ir profesinio rengimo kokybės klausimus.

Dokumentas	Esminiai punktai
Valstybinė studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų plėtros programa (Sumanioji specializacija)	Programos 2013–2015 metų veiksmų plane numatyta remti mokslo ir studijų institucijų, ūkio subjektų ir kitų subjektų vykdomus jungtinius projektus, atitinkančius konkrečius sumanios specializacijos prioritetus. Tam numatyta skirti 8 688,60 tūkst. eurų.
Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“	Atsižvelgiant į Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ siekį kurti sumanią (t. y. veiklią, solidarią, besimokančią) visuomenę, strategijoje keliamas esminis uždavinys švietimui – sutelkti švietimo bendruomenę ir visus Lietuvos žmones (solidarumas) nuolat kryptingai lavintis (mokymasis) siekiant asmeninės ir šalies sėkmės (veiklumas), užtikrinant lygias galimybes.
Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija	Paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovės kėlimui, ugdyti veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį. Vienas iš strategijos tikslų yra mokyklų kokybės kultūra – įdiegti duomenų analizę ir įsivertinimą grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną. Siekiant šių tikslų, numatyti ŠMM darbai. 2016 m. numatyta gerinti švietimo (ikimokyklinio, bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo) ir aukštojo mokslo sistemos kokybę ir prieinamumą, didinti konkurencingumą.
Ūkio ministerijos žmogiškųjų išteklių planas/strategija: Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014–2020 metų programos veiksmų planas	Vienas iš plano tikslų yra aprūpinti Lietuvos verslą konkurencingais žmogiškaisiais ištekliais, o tam įgyvendinti numatyti uždaviniai. Siekiant formuoti valstybei reikalingų specialistų užsakymą ir rengimą, kasmet atlikti investuotojų planais patvirtintą specialistų poreikio analizę tikslinėms TUI sritims ir teikti ją Ūkio ministerijai. Siekiant gerinti specialistų rengimo kokybę, nustatyti, kad į valstybei reikalingų specialistų rengimo programų užsakymą ir šių specialistų rengimą bei su tuo susijusį finansavimą pretenduojančios aukštosios mokyklos bendradarbiauja su konkrečios studijų srities užsienio investuotojais ir (ar) verslo atstovais gerindamos studijų programų turinį. Kasmet analizuoti tikslinėms TUI sritims aktualių studijų ir profesinio mokymo programų, vykdomų Lietuvos aukštojo mokslo ir profesinio mokymo įstaigose, aprašus ir prireikus pateikti siūlymus Švietimo ir mokslo ministerijai ir aukštojo bei profesinio mokymo institucijoms dėl studijų ir mokymo programų tobulinimo, atsižvelgiant į užsienio investuotojų keliamus poreikius.

Šie planai reglamentuoja strategijas, įpareigoja įvairias valstybės institucijas imtis priemonių švietimo tikslams siekti ir yra bendrojo pobūdžio, t.y., nesprenžia konkrečių problemų, tokių kaip specialistų trūkumas ar prasta jų ugdymo kokybė. Lietuvoje nesant tinkamai žmogiškųjų išteklių stebėjimo ir valdymo sistemai, trūksta įrodymais grįstų sprendimų dėl darbo rinkoje egzistuojančių problemų.

Būtina suprasti dabartinę darbo rinkos padėtį ir sukurti prognozavimo sistemą. Valstybės įsitraukimas itin svarbus pagrindinėse Lietuvos investicijų pritraukimo srityse (IRT, gamyba, aukštosios technologijos), nes tinkamos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas šiose srityse stabdo verslo plėtrą. Duomenų apie darbo jėgą prieinamumas ir analizė padėtų ne tik spręsti investicinės aplinkos gerinimo klausimus, bet ir efektyviau panaudoti valstybės lėšas skirtas švietimui. Ūkio ministerija, Švietimo mokslo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei kitos susijusios organizacijos turėtų užtikrinti dalijimąsi duomenimis apie individualių mokinių kelią nuo bendrojo ugdymo, į profesinį ar aukštąjį mokslą, o tuomet į darbo rinką. Tik turint tinkamus duomenis apie Lietuvos gyventojų karjeros kelius, būtų galima suprasti darbo jėgos pasiūlos dėsnius ir priimti sprendimus dėl geresnio atitikimo paklausai. Valstybinės strategijos, nurodančios siekiamus tikslus, galėtų būti tikslesnės ir lengviau įgyvendinamos, jei Lietuva galėtų stebėti, prognozuoti ir valdyti žmogiškuosius išteklius darbo rinkoje.

III. 2. Valstybės užsakymas

Vienas iš būdų, kaip valstybiniu lygiu vyksta darbdavių ir aukštojo mokslo įstaigų bendradarbiavimas, yra valstybės užsakymas. Valstybė dalinai finansuoja nepopuliarių, bet valstybei reikalingų specialistų ruošimą; konkreti įmonė finansuoja kitą studijų kaštų dalį, o studentas įsipareigoja ten dirbti po studijų baigimo.

Vykdamas valstybės užsakymą, dalis studentų priimami į tikslines studijų vietas. Tikslinis studijų finansavimas skiriamas aukštosioms mokykloms. 2015 m. tikslinių studijų vietų numatyta 606. Daugiausia tikslinių vietų atiteko Mykolo Romerio universitetui – 112, Aleksandro Stulginskio universitetui – 104, Vilniaus dailės akademijai – 61, Lietuvos sveikatos mokslų universitetui – 53, Lietuvos muzikos ir teatro akademijai – 38. Šiuose universitetuose buvo nustatytos konkrečios studijų programos ir studijuojančių jose skaičius.

Įsakyme Dėl preliminarių tikslinių būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2015 m. pagal aukštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus nurodoma, kad priimant finansavimo sprendimus atsižvelgta į specialistų poreikį sektoriaus ar regiono plėtrai, aukštosios mokyklos profilį rengiant tam tikros srities specialistus, siūlomą studijų kokybę ir pastangas pritraukti studentus bei valstybės finansines galimybes. Norinčios gauti tikslines studijų vietas aukštosios mokyklos turėjo pagrįsti savo vykdomų studijų išskirtinumą ir susitarti su darbdaviais dėl būsimų specialistų poreikio ir įdarbinimo.

Toks bendradarbiavimas yra veiksminga, tačiau nepopuliari bendradarbiavimo priemonė, dėl varžančių sąlygų visiems proceso dalyviams. Be to, nėra skaidraus valstybės užsakymo vykdymo principo: nėra aiškūs studijų finansavimo kriterijai, neadekvačiai atsižvelgiama į rinkos poreikius. Todėl būtina tikslinti valstybės užsakymo tvarką. Formuojant valstybės užsakymą, rekomenduojama naudotis VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ parengtu paklausiausių specialybių sąrašu. Švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduojama kelias (iki 5) prioritetines sritis, atsižvelgiant į didžiausią sukuriama pridėtinę vertę Lietuvos ekonomikai, kurioms būtų skirta daugiausiai valstybės užsakymo lėšų.

III. 3. Aukštųjų mokyklų studijų programų komitetai

Aukštojo mokslo ir profesinio rengimo įstaigos turi didžiausią įtaką absolventų išsilavinimo – ir dėl to tiesiogiai darbo jėgos – kokybei. Egzistuoja daug įvairių būdų, kaip švietimo įstaigos pačios, ar išorinių organizacijų pagalba, siekia užtikrinti švietimo kokybę įtraukdamos verslo atstovus. Su darbdaviais konsultuojamasi jau rengiant naują studijų programą, o jos vykdymą, turinio kokybę bei aktualumą darbdaviams prižiūri studijų programos komitetas.

Studijų programų komitetai vadovauja studijų programai ar kelioms tos pačios studijų krypties studijų programoms. Be kitų priežiūros ir valdymo funkcijų, komitetas teikia pasiūlymus dėl studijų programos atnaujinimo, vykdo įsivertinimą ir tokiu būdu yra atsakingas už kokybės užtikrinimą. Komitetą sudaro atstovai iš įvairių suinteresuotų šalių – universiteto administracijos, dėstytojų, studentų, darbdavių, kurie šiame kontekste vadinami socialiniais partneriais. Nors aukštųjų mokyklų administracija ir dėstytojai tvirtina, kad studijų programos kuriamos ir atnaujinamos orientuojantis į darbo rinkos poreikius, tačiau jas kuriant daugiausiai paisoma ne darbdavių ir socialinių partnerių, bet studijų programos komiteto ir administracijos darbuotojų nuomonės.

Dažnai komitete nariu skiriamas tik vienas darbdavių atstovas. Kartais tas žmogus komitete atstovauja ne tik socialinius partnerius, bet ir studentus ar dėstytojus. Todėl darbdavio įtraukimas ne visada reiškia tinkamai atstovautus darbdavių interesus: gali būti, kad atstovaujama tik vienos konkrečios įmonės pozicija, arba darbdavio interesus užgožia kitų komiteto narių interesai. Susitikimų su švietimo ekspertais metu buvo pateikti pastebėjimai dėl komitetų darbo paviršutiniškumo. Viena galimų priežasčių, kodėl komitetai dirba neefektyviai, yra per didelė universitetų darbuotojų apkrova. Kita - nėra darbuotojų, kurių pirminė funkcija būtų studijų programos kokybės užtikrinimas. Todėl komiteto nariai, dirbantys universitete, ne visada suinteresuoti komiteto sprendimų vykdymu. Komitetų nariai – įskaitant socialinius partnerius – dažnai nėra informuojami apie pokyčių įgyvendinimą, t.y., nėra grįžtamojo ryšio. Dažniausia praktika, kad komiteto susitikimai vyksta 2 kartus per metus arba rečiau. Toks intervalas nesudaro prielaidų efektyviai komiteto veiklai – pokyčiai nėra įgyvendinami pakankamai operatyviai, nėra atliepiama į rinkos pokyčius. Be to, universiteto vadovai dažnai nežino apie neefektyvų komitetų darbą. Dėl prastos valdymo kultūros ar kompetencijų stokos, nėra sistemos, užtikrinančios komitetų atskaitingumą ar studijų programos kokybės užtikrinimą. Galiausiai, rekomenduojama aukštosioms mokykloms peržiūrėti darbo krūvį asmenų, atsakingų už studijų kokybę, kad jų rolė rūpintis studijų kokybe nebūtų šalutinė ir jai neskiriama užtekčiai laiko.

Taigi, aukščiausiu prioritetu rekomenduojama skirti daugiau dėmesio studijų programų komiteto narių sudarymui. Siūloma užtikrinti, kad vienintelis studijų komiteto narys – socialinis partneris nereprezentuotų keleto interesų, o tik vieną; t.y., studijų programos dėstytojas arba studentas negali būti ir socialinis partneris komitete, jei yra tik viena socialiniams partneriams skirta komiteto vieta. Pažangesnis būdas formuoti komitetą būtų pasirūpinti, kad komiteto susirinkimo metu būtų reprezentuojama ūkio sektorių, o ne vienos įmonės pozicija. Kadangi sektoriaus poreikiai būna įvairūs, o vienos įmonės gali būti mažos apimties ar itin specifiniai. Studijų programų komitetų veikla vyktų geriau, jei būtų įtraukiama daugiau darbdavių ir užsienio investuotojų, kurie atneša naujus kokybės standartus. Taip būtų užtikrintas absolventų kvalifikacijų tinkamumas vidutiniu laikotarpiu atitinkamame ūkio sektoriuje, o ne tik vienoje įmonėje.

III. 4. Darbdavių įtraukimas rengiant profesinio mokymo ir regimo programas

Profesinio rengimo ir mokymo programos yra rengiamos įtraukiant darbdavius. Profesinės programos rengimas yra griežtai reglamentuojamas ir proceso metu privaloma vadovautis specializacijos aprašais bei profesiniais standartais, kurie yra ruošiami centriniam ir sektoriniam profesiniuose komitetuose, kurių nariai yra darbdaviai.

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras (toliau - KPMPC) organizuoja centrinį ir sektorinius profesinius komitetus, kurie įtraukia asociacijas ir darbdavius. Centrinį komitetą sudaro 19 narių, o 9 iš jų deleguoja socialiniai partneriai: keturis darbdavius atstovaujančios institucijos, du verslo savivaldos institucijos, tris profesinės sąjungos. Centrinis profesinis komitetas yra kolegiali, bendradarbiavimo pagrindu veikianti patariamoji institucija, koordinuojanti strateginius kvalifikacijų sistemos formavimo klausimus, kuri pataria dėl kvalifikacijų ir ūkio poreikio atitikties užtikrinimo.

Sektorinį komitetą išsirenka patys KPMCP. Sektorinį profesinį komitetą sudaro ne mažiau kaip 9 ir ne daugiau kaip 15 narių, atstovaujančių darbdaviams, darbuotojams ir švietimo teikėjams priklausomai nuo sektoriaus specifikos. Sektorinio profesinio komiteto narius atrenka atsižvelgdami į jų kvalifikaciją ir patirtį. Šio komiteto nariais gali būti aukštųjų mokyklų, profesinio mokymo įstaigų mokytojai/dėstytojai, socialinių partnerių ir kitų institucijų atstovai. (Įsakymas "Dėl kvalifikacijų tvarkymo institucijos centrinio ir sektorinių profesinių komitetų uždavinių, funkcijų, komitetų sudarymo ir finansavimo tvarkos aprašo patvirtinimo", 2010) Komitetai yra atsakingi už profesinių standartų ruošimą, pagal kuriuos kuriamos profesinės programos. Šiuo metu nevysi specializacijų aprašai, pagal kuriuos būtų koreguojamas programų turinys, yra paruošti.

Nors KPMPC vykdo įvairią kokybės užtikrinimo veiklą, pastebimi ir veiklos trūkumai. 2014 m. pagal ES finansuojamą projektą buvo paruošti nauji 5 profesiniai standartai, o iki 2015 m. liepos mėn. dar 5 profesiniai standartai, tačiau, kiti šiuo metu dar ruošiami. Visų specializacijų aprašų dar nėra; jie formuluojami pagal nusistovėjusias programas. Standartų nebuvimas stabdo esamų programų tobulinimą bei naujų kūrimą. Į kai kurių specializacijų aprašus įtraukiamų darbdavių skaičius labai mažas (dažnai tik 1 ar 2 skirtingos įmonės), todėl jie neatspindi viso sektoriaus lūkesčių ir bendros situacijos.

Todėl rekomenduojama Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centrui konsultuotis su daugiau įmonių, įtraukiant užsienio investuotojus, rengiant specializacijų aprašus bei profesinius standartus, tam kad būtų atliepti platesni sektoriaus poreikiai. Be to, reikia galutinai parengti trūkstamus standartus ir aprašus, kad galėtų būti kuriamos naujos ir atnaujinamos vykdomos profesinio rengimo ir mokymo programos pagal dabartinės rinkos, įskaitant ir užsienio investuotojų, poreikius. Profesinio rengimo ir mokymo centrams kuriant naujas programas analogiškai rekomenduojama konsultuotis su daugiau užsienio kapitalo įmonių atstovų.

**Antra dalis:
Užsienio gerųjų patirčių analizė**

I. Įvadas

Antroji šios studijos dalis skirta apžvelgti gerąsias užsienio šalių patirtis užtikrinant profesinių ir aukštųjų mokyklų absolventų kompetencijų atitikimą rinkos poreikiams, švietimo įstaigoms bendradarbiaujant su verslu. Ši apžvalga papildo pirmąją dalį tuo, kad apžvelgia keletą gerųjų verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo praktikų 4 užsienio šalyse. Kartu su Lietuvos esamos situacijos dalyje identifikuotais iššūkiais, šios įžvalgos iš užsienio šalių yra šaltiniai, iš kurių buvo suformuotos trečioje dalyje pateiktos rekomendacijos Lietuvai.

Užsienio šalių gerųjų patirčių analizė yra svarbi VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ inicijuotam ir JPP „Kurk Lietuvai“ dalyvių vykdytam „Studijų ir profesinio mokymo programų peržiūra pagal užsienio investuotojų poreikius“ projektui. Tradiciškai Lietuvoje švietimo kokybės užtikrinimas buvo daugiausiai vykdomas valstybiniu lygiu. Centralizuotas valdymas ypač paplitęs profesinio mokymo srityje ir nors aukštosios mokyklos ir turi autonomiją, Švietimo ir mokslo ministerijos sprendimai yra laikomi autoritetu. Tačiau užsienio šalių patirtys rodo didelį ūkio šakų atstovų įsitraukimą į švietimo kokybės gerinimą. Dažnai egzistuoja asociacijos, atstovaujančios industrijų interesus darbo jėgos kvalifikacijų ir įgūdžių klausimais. Šių grupių įsitraukimas į švietimo kokybės klausimus bus analizuojamas šiame dokumente. Be to, Jungtinės Tautos rekomenduoja investicijų pritraukimo agentūrų įsitraukimą į įgūdžių ugdymą. Nors dažnu atveju darbo jėgos įgūdžių ugdymas nėra numatytas tiesioginiu investicijų pritraukimo agentūrų mandatu, investicijų pritraukimo agentūra gali geriau vykdyti savo veiklą, jeigu įsitrauks į švietimo problemų sprendimą. (Skills and foreign direct investment promotion, United Nations Conference on Trade And Development, 2014) Tam tikrų įgūdžių darbo rinkoje trūkumas gali nulemti, kad tiesioginės užsienio investicijos nebus pritrauktos. Kadangi tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas yra svarbus faktorius Lietuvos ekonomikos augimui, VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ gali prisidėti: pirmiausia, identifikuojant trūkumus esamoje situacijoje ir tada ieškant daugiausiai vertės pridedančių sprendimų.

Lietuvos pasiruošimas Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) narystei yra dar viena priežastis atkreipti dėmesį į šalis-nares ir tai, kaip jos tvarkosi su panašiais iššūkiais. Pavyzdžiui, svarbu atkreipti dėmesį į EBPO pastabas vienos iš Lietuvos konkurenčių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo srityje – Čekijos – švietimo sistemai. Viena iš EBPO rekomendacijų yra valstybės įsikišimas skatinant profesinio rengimo ir mokymo atsiliepiamą į darbo rinkos poreikius. Viena iš sričių, įvardytų kaip iššūkis Čekijai siekiant atliepti darbo rinkos poreikius regione, yra regioninės politikos skaidrumo trūkumas. Nors konsultuojamasi su įvairiais pramonės šakų atstovais švietimo klausimais, tokios konsultacijos nėra formalizuotos ir jų efektyvumas neaiškus. Be to, nėra skaidru, kaip regiono politikai priima sprendimus atsižvelgdami į darbo rinkos poreikius. (A Learning for Jobs Review of the Czech Republic by Małgorzata Kuczera, OECD Reviews of Vocational Education and Training, 2010, p 31) Motyvacijos trūkumas nurodomas kaip viena iš galimų priežasčių, nulemiančių žemą darbdavių įsitraukimo lygį į profesinį rengimą. Žemas mokymo darbo vietoje lygis yra iššūkis Čekijoje, siekiančiai daugiau ir kokybiškesnio profesinio mokymo. (A Learning for Jobs Review of the Czech Republic by Małgorzata Kuczera, OECD Reviews of Vocational Education and Training, 2010, p 38) Todėl Čekijai rekomenduoti verslo įtraukimo kokybės nuostatų formalizavimas ir priežiūra valstybiniu lygiu, siekiant aukštesnio švietimo programų absolventų kompetencijų atitikimo rinkos poreikiams. Šios rekomendacijos gali būti analogiškai pritaikytos Lietuvoje. Viena iš prasidedančių pokyčių priemonių - Ūkio ministerijos žmogiškųjų išteklių planas/strategija: Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014–2020 metų programos veiksmų planas. Šiame plane numatyti veiksmai, tarp jų ir „Investuok Lietuvoje“ vykdoma švietimo programų peržiūra su užsienio investuotojais, turi būti įgyvendinami remiantis užsienio šalių praktika. Tikimasi, kad trečioje dalyje pateiktos rekomendacijos, jei įgyvendintos, padės Lietuvos institucijoms patobulinti dabartinę situaciją ir prisidės prie Lietuvos pažangos.

Užsienio šalių ir jų gerųjų praktikų atrinkimas

Užsienio šalių gerųjų patirčių analizė atlikta ieškant būdų, kaip patobulinti ar papildyti dabar egzistuojančius verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo modelius. Atrinkti pavyzdžiai apžvelgia platų šio bendradarbiavimo spektrą, siekiant atsakyti į klausimą „kaip šioje užsienio šalyje vykdomi aukštojo mokslo ir profesinio rengimo ir mokymo programų rengimas ir tobulinimas?“.

Šis klausimas buvo išskaidytas į smulkesnes dalis, išskiriant tris švietimu suinteresuotas grupes, t.y., siekiama atsakyti į klausimą, kaip šioje šalyje vykdomi aukštojo mokslo ir profesinio rengimo ir mokymo programų rengimas ir tobulinimas 1) valstybiniu lygiu? 2) ūkio šakų atstovų grupių lygiu? 3) investicijų pritraukimo agentūrų lygiu?

Pasirinkti gerųjų patirčių pavyzdžiai iliustruoja atsakymus į kiekvieną iš šių klausimų iš skirtingų valstybių. Nebuvo siekiama palyginti praktikas tarp valstybių, todėl pateikti pavyzdžiai nėra reitinguoti ar prioretizuoti. Pateiktų pavyzdžių tikslas – parodyti keletą būdų, kaip kitose valstybėse spendžiami darbo jėgos kompetencijų atitikimo rinkos poreikiams iššūkiai, su kuriais susiduria ir Lietuva. Pateiktos praktikos iliustruoja, kaip galima įtraukti verslą į švietimo programų rengimą ir tobulinimą bei susijusius procesus, siekiant užtikrinti absolventų kompetencijų tinkamumą darbo rinkoje.

Šalys pasirinktos analizei remiantis jų švietimo kokybės reitingu bei tiesioginių užsienio investicijų (TUI) pritraukimo rodikliais. Visų pirma, pagal Pasaulio ekonomikos forumo (*World Economic Forum*) Pasaulio konkurencingumo indeksą (*Global Competitiveness Index*) 2015-2016 m. Lietuva užima 36 vietą, todėl buvo rinktasi iš valstybių, šiame reitinge užimančių ≤ 30 vietą. Šis indeksas pasirinktas todėl, kad, pagal jo metodiką, santykinai išsamiai vertinama šalies švietimo sistema. Lietuva bendrame Pasaulio konkurencingumo indekse užima 36 vietą; 24 pagal aukštąjį mokslą ir mokymus, o skaidant šią sritį smulkiau – 20 pagal kiekybinius rodiklius, ir tik 29 pagal kokybinius. Žiūrint į švietimo kokybę konkrečiau, Lietuva užima:

- Švietimo sistemos kokybė – 53 vieta;
- Matematikos ir mokslų mokymas – 20 vieta;
- Vadybos mokyklų kokybė – 53 vieta;
- Interneto prieiga mokyklose – 11 vieta.

Taigi, Pasaulio konkurencingumo indeksas patvirtina užsienio investuotojų VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ apklausoje išreikštą nepasitenkinimą švietimo kokybe. Norėdami ne tik pagerinti investuotojų aptarnavimą VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ veiklos rėmuose, bet ir Lietuvos reitingą Pasaulio konkurencingumo indekse, turime skirti daugiau dėmesio keliant švietimo sistemos kokybę.

Visų antra, buvo atrinktos tos valstybės kurios yra Lietuvos konkurentės pritraukiant TUI arba sėkmingai pritraukia TUI, todėl yra gerosios patirties pavyzdys. VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ duomenimis, pagrindinės šalys-konkurentės, kurias užsienio investuotojai renkasi savo veiklai yra Čekija, Estija, Latvija ir Lenkija. Be to, buvo identifikuotos kitos šalys, sėkmingai pritraukiančios TUI (fDi Markets duomenimis). Iš šio sąrašo buvo atrinktos užsienio valstybės, pirmaujančios pagal TUI ir švietimo kokybę Pasaulio konkurencingumo indekse. Perdengiant Pasaulio konkurencingumo indekso pagalba bei TUI pritraukimo reitingais sudarytus užsienio šalių sąrašus, buvo pasirinktos 4 valstybės, pirmaujančios prieš Lietuvą: Australija, Singapūras, Jungtinė Karalystė ir Estija.

II. Užsienio šalių gerųjų patirčių analizė

II. 1. Verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas Australijoje

Australijos pavyzdžių tinkamumas

Australija yra viena pirmaujančių valstybių pasaulyje švietimo srityje. Pagal Pasaulio konkurencingumo indeksą, Australija užima 8 vietą pagal aukštąjį mokslą ir mokymus (Lietuva – 24), 1 pagal kiekybinius rodiklius (20) ir 14 pagal kokybinius (29). (FDi Markets, The Financial Times Limited paslauga 2016. Visos teisės saugomos) Nors ir Lietuva gerokai atsilieka pagal šiuos rodiklius, Australijos gerųjų pavyzdžių analizė gali padėti Lietuvai žengti didesnius žingsnius švietimo kokybės link, siekiant neatsilikti nuo pasaulinių tendencijų.

Australija, dėl geografinės padėties, dažniausiai nėra konkurentė Lietuvai tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo srityje. Tačiau Australija jas sėkmingai pritraukia ir dėl to gali būti laikoma įkvepiančiu pavyzdžiu Lietuvai. 2010-2015 m. laikotarpiu Australijoje įvykdyti 1893 tiesioginių užsienio investicijų projektai, atnešę 79 mlrd. eur. kapitalo išlaidų ir sukūrę 168 tūkst. darbo vietų.

Švietimą reguliuojančios Australijos institucijos ir jų diktuojamos kryptys skiriasi nuo lietuviškųjų, tačiau dėl Australijos švietimo sistemos lankstumo galima naudoti gerosios patirties pavyzdžius, kritiškai įvertinant įgyvendinamumo galimybes Lietuvoje.

Be to, Australija, kaip ir Lietuva, sprendžia darbo jėgos kvalifikacijų kokybės problemas ir siekia tapti labiau konkurencinga globaliai. Australijos Sandraugos vyriausybės 2014-aisiais sukurta Pramonės inovacijų ir konkurencingumo darbotvarkė (Industry Innovation and Competitiveness Agenda) numato tikslus, kurie padės didinti Australijos konkurencingumą. Vienas iš šių tikslų (Ambition 2: A more skilled labour force) – tai labiau kvalifikuota darbo jėga. Iniciatyvos pagal šią darbotvarkę atitinka tikslus, kurių siekia ir Lietuva: “Aktualus verslui, aukštos kokybės švietimas ir mokymas padidina inovacijas, skatina investicijas ir remia darbo vietų ir atlyginimų augimą.”

Australijos švietimo sistema – pagrįsta bendradarbiavimu su darbdaviais

Australijos kvalifikacijų sąranga (Australian Qualifications Framework) yra formali kokybės užtikrinimo priemonė, kuri nustato švietimo kvalifikacijų standartus pagrindinėms mokykloms, profesiniam rengimui ir mokymui ir aukštajam mokslui. Australijoje universaliai pripažįstamas kvalifikacijas suteikia tik standartus atitinkančios švietimo įstaigos; aukštosios ir profesinės mokyklos gali suteikti kvalifikacijas, kurios turi atitikti Australijos kvalifikacijų sąrangos Kvalifikacijų trajektorijų politiką (Qualifications Pathways Policy). Ši politika nustato bendrus mokymosi rezultatus, kuriuos turi pasiekti visos švietimo programos, ir specifinius įgūdžius, kuriuos turi įgyti atitinkamo lygio kvalifikacijos studentai. Bendrieji mokymosi rezultatai (ne specialybės kompetencijos) turi visiškai atitikti kvalifikacijos lygį, bei programos ir disciplinos paskirtį. Bendrieji mokymosi rezultatai skiriami į 4 plačias kategorijas:

- Pagrindiniai įgūdžiai;
- Tarpasmeniniai įgūdžiai;
- Mąstymo įgūdžiai;
- Asmeniniai įgūdžiai.

Profesiniame rengime bei mokyme mokymosi rezultatai vadinami “įsidarbinamumo įgūdžiais”, kuriuos nustato Nacionalinė kokybės taryba (National Quality Council). (Impact Analysis of the proposed strengthened Australian Qualifications Framework, J. Buchanan et al., 2010) Be to, egzistuoja papildomos

kokybės užtikrinimo priemonės kartu su Australijos kvalifikacijų sąranga. Profesiniame mokyme Australijos kokybiško mokymo sąranga (Australian Quality Training Framework), yra valstybinis standartų rinkinys, kurį turi atitikti įstaigos, norinčios teikti profesinį rengimą ir mokymą; taip užtikrinamas mokymų kokybės ir kvalifikacijos vertinimo vientisumas. Be to, egzistuoja ir mokymų turinio kokybės tikrinimo mechanizmas. Mokymų organizacijos, atitinkančios Australijos kokybiško mokymo sąrangą, turi atitikti ir mokymų turinio reikalavimus – Mokymų paketus (Training Packages). Mokymų paketus formuluoja Industrijos įgūdžių tarybos (Industry Skills Councils) – nepriklausomos vyriausybės finansuojamos įstaigos, siekiančios vystyti ir planuoti konkrečios industrijos darbo jėgą; kiekviena ūkio šaka turi savo tarybą. Paketai nurodo kompetencijas, kvalifikacijų sąrangą ir vertinimo gaires tam, kad būtų nustatyti konkretūs įgūdžiai, reikalingi darbo vietoje.

Taigi, švietimo kokybė Australijoje nustatoma valstybinio lygiu ir įgyvendinama pavaldžių agentūrų ar pačių švietimo įstaigų. Aukščiausio lygio kriterijų nustatymas Australijai leidžia ne tik užtikrinti švietimo kokybę, bet ir prisidėti valdanti darbo jėgos pasiūlą šalyje. Tai pasiekama įtraukiant ir konsultuojantis su darbdaviais visuose ugdymo lygiuose tam, kad rengiamų specialistų kvalifikacijos atitiktų darbo rinkos poreikius.

Australijos darbdavių bendradarbiavimas su švietimo įstaigomis

Australijoje egzistuoja Industrijos įgūdžių tarybos (Industry Skills Councils) – nepriklausomos vyriausybės finansuojamos įstaigos, siekiančios vystyti ir planuoti konkrečios industrijos darbo jėgą; kiekviena ūkio šaka turi savo tarybą. Partnerystės vyksta tarp švietimo įstaigų, profesinių organizacijų, Industrijos įgūdžių tarybų, darbdavių ir profesinių sąjungų. Toks įvairių bendruomenės grupių įtraukimas padeda sukurti pasitikėjimu paremtą bendradarbiavimą.

Vienas tokios partnerystės pavyzdys matomas Australijos finansinių paslaugų sektoriuje, kuris išsiskiria nereglamentuotomis profesijomis, aukštų kvalifikacijų reikalavimu įsidarbinant ir įvairiomis itin pripažįstamomis ir vertinamomis kvalifikacijomis.

CFA (Chartered Financial Analyst - Atestuotas finansų analitikas) yra tarptautiniu mastu pripažįstama kvalifikacija, suteikiama profesinės organizacijos Atestuoto finansų analitiko instituto (CFA Institute). 7 Australijos universitetai bendradarbiauja su CFA programa. Apie 70% turinio Finansų magistro (Master of Finance) programos, dėstomos šiuose 7 universitetuose, ir CFA programos sutampa, o vienu metu šias programas studijavo 5100 studentų. CFA programa yra orientuota į praktiką: mokymosi programa sudaryta išanalizavus didelį skaičių praktikų, kurias pateikė CFA atestuoti analitikai ir darbdaviai iš viso pasaulio. Šis žinių paketas ir sudaro kandidato mokymosi rezultatus kiekvienam egzaminu lygiui, o daugelis kokybės užtikrinimo mechanizmų valdo mokymosi programą ir egzaminavimą. Be to, CFA atestavimas reikalauja darbo finansų srityje patirties. Todėl daugelį finansų sektoriaus nereglamentuotų profesijų formalizuoja kokybės standartai, atsiradę per universitetų ir profesinės organizacijos bendradarbiavimą. Tokie kokybės standartai kaip CFA skatina pasitikėjimą tarp darbdavių ir naujai kvalifikaciją įgavusių darbuotojų, nes darbdaviai turi gerą supratimą, ką CFA atestuotas žmogus konkrečiai mokėsi ir žino.

Tokiose ūkio šakose kaip finansinės paslaugos, kur keliami aukšti kvalifikaciniai reikalavimai įsidarbinimui, turi būti sudarytos sąlygos vystyti darbdavių pasitikėjimą kvalifikacijomis. CFA atveju, Valstybinis pripažinimo informacinis centras (National Recognition Information Centre) leido pripažinti CFA programą lygia magistro kvalifikacijai. Toks valstybinių įstaigų lankstumas leidžia universitetams kurti ar gerinti studijų programas, atitinkančias darbdavių lūkesčius. (Impact Analysis of the proposed strengthened Australian Qualifications Framework, J. Buchanan et al., 2010)

Taigi, vieninga, aiški ir universali Australijos švietimo strategija tarnauja tam, kad būtų užtikrintas aiškus ugdymo kelias nuo pirmųjų klasių iki doktorantūros lygio ar mokymosi visą gyvenimą. Strategija padeda ir

trumpalaikės bei ilgalaikės įgūdžių pasiūlos atitikimo darbo rinkos poreikiams klausimu. Australija gali būti laikoma pavyzdžiu, kaip sudaryti tokią strategiją.

2016 m. Australija pradėjo naują iniciatyvą – Jungtinių Amerikos Valstijų P-TECH modelio pagrindu sukurtą švietimo projektą. Šio pilotinio projekto paskirtis – išbandyti Jungtinėse Amerikos Valstijose sėkmingą švietimo modelį, skirtą vystyti darbo rinkai pasirengusių absolventų kartą.

P-TECH yra viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės būdas, kai dalyvaujanti įmonė remia studijuojančiųjų švietimą ir pasiūlo jiems įsidarbinimo galimybę pirmiau nei kitiems kandidatams. Programos mokymo planas Australijoje sudaromas išnaudojant egzistuojančią vidurinio, profesinio ir aukštojo mokslo infrastruktūrą. P-TECH modelis, pradėtas 2011 m., vyko 27-iose P-TECH mokyklose Jungtinėse Amerikos Valstijose. Pirmasis projektas vyko tarp City University of New York universiteto ir IBM, technologijų ir inovacijų įmonės.

P-TECH programa siūlo moksleiviams įgyti vidurinės mokyklos ir aukštąjį išsilavinimą per 6 metus ir po jos įsidarbinti bendradarbiaujančioje įmonėje. Darbdaviai įtraukiami į adaptuotų mokymo programų formavimą, o Jungtinėse Amerikos Valstijose visa P-TECH programa yra sukuriama iš naujo pagal darbdavio rekomendacijas. P-TECH programų koncentracija – mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) dalykai. Be to, vyksta mokymasis darbovietėje per užsiėmimus bei stažuotes bendradarbiaujančioje įmonėje.

Australijoje P-TECH modelio išbandymui skirtas valstybės finansavimas ir 2016 m. rugsėjį bus priimta 30 moksleivių pirmajam semestru. Pilotinis projektas vyks Australijos regione, kur yra stiprių verslų ir aukštas jaunimo nedarbas. Tokiu būdu sudaromos sąlygos plėtoti verslą regionuose ir užtikrinti specialistų parengimą, reikalingą tokiai verslo plėtrai.

Taigi, lanksti teisinė aplinka Australijoje leidžia kurtis naujoms švietimo programoms, tokioms kaip P-TECH. Jos kuriamos pagal darbdavių poreikius, bendradarbiaujant su švietimo įstaigomis, galinčiomis vykdyti tokias programas. Modernios švietimo programos profesinio rengimo ir aukštojo mokslo srityje gali padėti Lietuvai tapti labiau konkurencinga, o tokių programų absolventams suteikti daugiau mobilumo ir įsidarbinamumo galimybių.

II. 2. Verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas Singapūre

Singapūro pavyzdžių tinkamumas

Singapūras pagal Pasaulio konkurencingumo indeksą, užima 1 vietą pagal aukštąjį mokslą ir mokymus (Lietuva – 24), 9 pagal kiekybinius rodiklius (20) ir 1 pagal kokybinius (29). Dėl šių rodiklių Singapūras yra puikus pavyzdys kitoms valstybėms, kurios seka Singapūro gerosios patirties pavyzdžiais, kaip galima tobulinti švietimo sistemą bei paversti globalinius iššūkius galimybėmis.

Singapūras dydžiu nepranoksta, o populiacija lenkia Lietuvą, bet dėl savo geografinės padėties nesudaro konkurencijos Lietuvai tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo srityje. Sėkmingo investicijų pritraukimo įrodymas – 2010-2015 m. laikotarpiu įvykdyti 2058 tiesioginių užsienio investicijų projektai, atnešę 52 mlrd. eur. kapitalo išlaidų ir sukūrę 146 tūkst. darbo vietų. (fDi Markets, The Financial Times Limited paslauga 2016. Visos teisės saugomos)

Singapūro švietimo sistema bendrais požymiais yra panaši į Lietuvos. Švietimą reguliuojančios institucijos, jų skaičius ir prižiūrimos kryptys skiriasi, tačiau dėl švietimo sistemos lankstumo pademonstruoto prisitaikant prie globalizacijos pasekmių, galima naudoti Singapūrą kaip gerosios patirties pavyzdį, kritiškai įvertinant įgyvendinamumo galimybes Lietuvoje.

Singapūro institucinė sąranga, valdanti darbo jėgos pasiūlos atitikimą paklausai

Singapūro Švietimo ministerija yra atsakinga už ilgalaikių švietimo ir darbo jėgos įgūdžių tobulinimo strategijos sudarymą ir įgyvendinimą. Apstu ir kitų institucijų, tarybų ir tarpusavio bendradarbiavimo pavyzdžių, kurių tikslas suderinti trumpalaikę ir ilgalaikę įgūdžių paklausą ir pasiūlą.

Pirmasis tarpinstitucinio bendradarbiavimo pavyzdys - Nacionalinės darbo jėgos tarybos (National Manpower Council), profesinio ir techninio švietimo tarybos (Council for Professional and Technical Education), Prekybos ir investicijų ministerijos, Švietimo ministerijos ir Darbo jėgos ministerijos susibūrimas bendrai rūpintis įgūdžių pasiūla, įvertinus dabartinius ir ateities poreikius. Nacionalinė darbo jėgos taryba nustato įgūdžių pasiūlos valdymo tikslus ir koordinuoja jų įgyvendinimą su universitetais, politechnikais, techniniais institutais ir kitomis industrijai skirtomis mokymo įstaigomis.

Antrasis pavyzdys – Tęstinio švietimo ir mokymosi planas (Continuing Education and Training Masterplan). Tai Darbo ministerijos iniciatyva ruošti ateityje reikalingą darbo jėgą ir sukurti sąlygas gilinti žinias bei kompetencijas visos karjeros metu. Bendradarbiaujama su darbdaviais, juos įtraukiant į procesą, kad individualių asmenų įgytos žinios ir kompetencijos būtų pripažintos.

Trečiasis pavyzdys – studijų kokybės užtikrinimas, panašus į dabartinę Lietuvoje egzistuojančią praktiką, kurios kertinę ašį sudaro Studijų kokybės vertinimo centras. Tai sisteminis procesas susidedantis iš savianalizės ir išorinio ekspertų vertinimo. Išorinio vertinimo ekspertai komisija susideda iš nepriklausomų vietinių ir tarptautinių industrijų lyderių, profesionalų ir žymių mokslininkų. Universitetai privalo atsižvelgti į ekspertų pateiktas rekomendacijas ir atsakyti į jas pateikdami konkrečius veiksmų planus. Toks auditas vyksta kas 5 metus ir trunka 5 dienas, o komisija pateikia savo vertinimą Švietimo ministerijai. (Restructuring of Singapore's University Sector, Ministry of Education, 2003)

Paskutinis tarpinstitucinio bendradarbiavimo Singapūre pavyzdys – Įgūdžių tobulinimo fondas (Skill Development Fund). Tai iniciatyva remianti profesinį rengimą: fondas finansuoja dalį mokymo išlaidų, o kitą dalį finansuoja darbdaviai. Tokiu būdu užtikrinama ne tik parama profesiniam rengimui: darbdaviai, finansuodami dalį mokymo išlaidų yra suinteresuoti, kad būtų užtikrintas mokomų įgūdžių reikalingumas.

Taigi, pagal Singapūro pavyzdį, įvairios viešosios įstaigos, atsakingos ministerijos ir kitos organizacijos Lietuvoje turėtų daugiau ir glaudžiau bendradarbiauti su tarptautinėmis kompanijomis, jas įsitraukiant į tam tikrų specializuotų programų valdymą ir finansavimą. Naudodamiesi savo specifine patirtimi ir žiniomis, tarptautinės kompanijos galėtų prisidėti prie studijų turinio ir mokslinių tyrimų infrastruktūros gerinimo, kas atneštų naudą ne tik vietinei įgūdžių bazei, bet ir suteiktų prieigą užsienio partneriams prie darbuotojų su jiems reikalingais unikaliais įgūdžiais.

Užsienio investuotojų įmonių trumpalaikio įgūdžio poreikio tenkinimas Singapūre

Singapūro ekonominio vystymo taryba (The Singapore Economic Development Board), pavaldi Prekybos ir investicijų ministerijai, rūpinasi užsienio investicijų pritraukimu, Singapūre veikiančiomis užsienio kompanijomis, strategijų planavimu ir įgyvendinimu. Be to, agentūra padeda identifikuoti ir patenkinti investuotojų trumpalaikį įgūdžių poreikį, todėl viena iš Ekonominio vystymo tarybos sričių yra žmogiškųjų

išteklių valdymo strategija „Namai talentams“ (Home for Talent). Tam, kad būtų išpildytas talentų poreikis, Singapūre kuriama švietimo institutų, korporacinių universitetų ir vyriausybės leidžiamų programų ekosistema.

Papildomai prie „Namai talentams“ strategijos, sukurta LINK (Leadership Initiatives, Networks and Knowledge) – talentų ir lyderystės ekosistema. LINK iniciatyva siekiama sutelkti pasiūlą ir paklausą talentų tobulėjimo poreikiams. Pasiūlos pusėje – pirmaujančios verslo mokyklos ir profesionalių paslaugų įmonės; paklausos pusėje – korporaciniai universitetai ir strategines žmogiškojo kapitalo funkcijas atliekančios įmonės, ieškančios, kaip geriau valdyti ir ugdyti savo talentus.

LINK ekosistemos integruotojas ir įtvirtintojas – Žmogiškojo kapitalo lyderystės institutas (Human Capital Leadership Institute), nacionalinis kompetencijų centras, kuris sutelkia minties lyderius, dėstytojus ir įžvalgas apie sėkmingą verslo vykdymą Azijoje. Žmogiškojo kapitalo lyderystės institutas, sukurtas Darbo jėgos ministerijos, Ekonominio vystymo tarybos ir Singapūro vadybos universiteto, yra nepriklausoma institucija, kuri rūpinasi žmogiškojo kapitalo galimybėmis ir lyderystės efektyvumu, sukurta ruošti ateities lyderius. Tačiau ir į tokio instituto veiklą įtraukiami industrijų atstovai - patarėjų taryba sudaryta iš 12 asmenų, kurie atstovauja skirtingas kompanijas, lyderiaujančias savo industrijose. (Ministry of Manpower, 2015)

Singapūro darbdavių asociacijų įsitraukimas į švietimą

Singapūre paplitęs sektorių susibūrimas ir atstovaujančių asociacijų kūrimasis. Iš Ekonominio vystymo tarybos internetinio puslapio matyti, kad dauguma sektorių turi juos reprezentuojančią asociaciją, kuri taip pat rengia savo iniciatyvas dėl tinkamos darbo jėgos ruošimo ir reikalingų kompetencijų ugdymo ir yra suinteresuoti spęsti tiek kiekybinius, tiek kokybinius iššūkius. Sektorių asociacijos inicijuoja ir įsitraukia į diskusijas susijusias su specialistų rengimu.

Vienas sektorinio įsitraukimo į ugdymą pavyzdžių būtų Aviacijos ir kosmoso industrijų asociacijos (Association of Aerospace Industries) sukurta Aviacijos žmogiškojo kapitalo valdymo komitetas (Aerospace Human Capital Steering Committee), sudarytas iš industrijos atstovų. Komitetas koncentruojasi ties oficialiais žmogiškojo kapitalo klausimais, tokiais kaip mokymo programų patvirtinimas ir industrijos grįžtamasis ryšys apie darbo jėgos politiką. Išskirti sub-komitetai (AeroWorkforce, AeroCurriculum, AeroCareer; Projects), kurie rūpinasi tam tikromis sritimis: darbo jėga, mokymosi programomis, karjera ir projektais. Be to, suprasdama įgūdžių tobulinimo svarbą, asociacija pati organizuoja mokymus skirtingose srityse (aviacijos sertifikavimo ir akreditavimo; bendras kvalifikacijos kėlimas; industrijos įvadas ir pažinimas; saugos nuostatų, jų laikymosi ir tinkamumo skraidyti mokymai).

Kitas pavyzdys būtų informacijos ir ryšių technologijų paslaugų sektorius, kurį atstovauti padeda informacijos ir ryšių technologijų plėtros taryba (Infocomm Development Authority). Jie prie švietimo prisideda dirbdami su industrija ir švietimo įstaigomis, kad parengtų labiau prisitaikiusią dabartinę ir ateities darbo jėgą prie informacinių technologijų. Tai reiškia ir globaliai kompetentingų specialistų ugdymą, informacijų ir ryšių technologijų kompetencijų tobulinimą pagrindiniuose ūkio sektoriuose, bei būsimų talentų puoselėjimą nuo mokyklinio amžiaus.

Kita asociacija atstovaujanti informacijos ir ryšių technologijų sritį (Singapore Infocomm Technology Federation), įkūrė mokymo centrą, kad keltų darbo jėgos kompetencijas ir gilintų žinias nišinėse srityse (Cyber Security, Agile Software Development, Drones, Innovation and Design Thinking). Dirbdami su vietos ir tarptautiniais partneriais jie surengė per 600 mokymo programų daugiau nei 900 profesionalų.

Dar viena šio ūkio sektoriaus iniciatyva - sukurta nacionalinė Informacijos ir ryšių technologijų kompetencijų struktūra (National Infocomm Competency Framework), kuri naudojama kaip pagrindinis nacionalinis kompetencijų žemėlapis parodantis esminius reikalavimus šios srities profesionalams. Specialistai ir

darbdaviai gali naudotis šiuo žemėlapiu ir apsibrėžti, kokių įgūdžių ir kompetencijų reikia įvairiems darbams industrijoje, tokiu būdu pasiruošti tobulinimo strategijas, jas įgyvendinti naudojant akredituotus mokymų tiekėjus. Ši iniciatyva šiuo metu apima 631 kompetencijų standartus ir identifikavo 334 darbo pozicijas industrijoje.

Singapūro tiesioginių užsienio investicijų įtaka švietimui

Ekonominio vystymo taryba bendradarbiaudama su tarptautinėmis kompanijomis padėjo įsteigti jungtinius mokymo centrus, skirtus tobulintis aukštos kvalifikacijos srityse, susijusiose su investuotojų veikla. Ekonominio vystymo taryba rūpinosi žemės ir pastatų, inventoriaus ir įrengimų reikalais, o taip pat finansavo dalį veiklos sąnaudų. Tarptautinės kompanijos pasirūpino mokymų ekspertais, programomis ir sistemomis. Glaudus kompanijų įtraukimas į šių centrų valdymą, užtikrino, kad apmokoma darbo jėga iš tiesų mokėsi reikiamų įgūdžių, atitinkančių esamų ir naujų pramonės šakų poreikius. Be to, kaip paskatinamoji priemonė, įsitraukusiems investuotojams buvo garantuojama teisė pirmiems įdarbinti specialistus baigusius mokymo programas jungtiniuose centruose.

Ekonominio vystymo taryba dalyvavo mokymo centrų valdyme, o tai lėmė kai kurių centrų perėmimą arba integravimą su prieš tai įsikūrusiais mokymo institutais. Kiti jungtiniai mokymo centrai buvo sujungti į vieną politechninį institutą. Tokiu būdu užsienio kompanijos ir jų namų vyriausybės dalinai prisidėjo prie Singapūro profesinio rengimo infrastruktūros įkūrimo, skirdami resursus reikalingus įsikūrimui ir veikimui, o taip pat ir savo patirtimi, kuriant pažangų ir aktualų mokymų turinį ir programas. Sėkminga Singapūro transformacija į aukštos kvalifikacijos ekonomiką iš dalies įvyko dėl inovatyvaus viešo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo, kuris suteikė užsienio įmonių filialams tiesioginę rolę ir atsakomybę įgūdžių tobulinime.

Singapūro sėkmė yra sistemiškų, sutelktų nacionalinių pastangų rezultatas, kuris privertė įvairiausias valstybines institucijas ir agentūras dirbti kartu. Vidinis valdymas (Interconnected management) leido skirtingų funkcijų agentūroms dalintis informacija bei identifikuoti spragas ir trūkumus. Ilgalaikių plėtros tikslų formavimas buvo atliktas per aukšto lygio tarybą, kuri įtraukė atstovus iš Švietimo ministerijos ir Ekonominio vystymo tarybos, kuri yra pagrindinis investuotojų kontaktas ir atstovas. Užsienio investicijų pritraukimo agentūros, būdamos pagrindiniu kontaktu užsienio investuotojams, turi svarbų uždavinį – išsiaiškinti ir iškomunikuoti vietas ir užsienio investuotojų įgūdžių poreikius. Todėl agentūros turėtų palaikyti šiltus ryšius su industrijomis ir tarptautinėmis kompanijomis, kad būtų lengviau identifikuojami įgūdžių poreikiai ir užtikrintas besitęsiantis dialogas su atitinkamomis ministerijomis, susijusiomis su aukštuoju mokslu ir darbo jėga. Operatyviniu lygmeniu, ir viešosios agentūros, ir industrijų grupės/asociacijos, ir darbo jėga, atliko tam tikrą vaidmenį pramonės mokymo įstaigų valdyme, užtikrinant mokymo programų pritaikymą prie besikeičiančių rinkos sąlygų.

II. 3. Verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas Jungtinėje Karalystėje

Jungtinės Karalystės pavyzdžių tinkamumas

Pagal Pasaulio konkurencingumo indeksą, Jungtinė Karalystė užima 18 vietą pagal aukštąjį mokslą ir mokymus (Lietuva – 24), 38 pagal kiekybinius rodiklius (20) ir 15 pagal kokybinius (29). Jungtinės Karalystės gerųjų pavyzdžių analizė gali padėti Lietuvai nubrėžti tikslus, siekiant gerinti švietimo kokybę ir neatsilikti nuo tendencijų.

Jungtinė Karalystė nėra konkurentė Lietuvai tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo srityje. Jungtinė Karalystė yra viena iš pirmaujančių valstybių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo srityje dėl daugelio priežasčių, todėl turėtų būti laikoma geru pavyzdžiu Lietuvai. 2010-2015 m. laikotarpiu Jungtinėje Karalystėje įvykdyti 5371 tiesioginių užsienio investicijų projektai, atnešę 183 mlrd. eur. kapitalo išlaidų ir sukūrę 396 tūkst. darbo vietų. (fDi Markets, The Financial Times Limited paslauga 2016. Visos teisės saugomos)

Jungtinės Karalystės švietimo sistemos politika labiausiai skiriasi nuo Lietuvos tuo, kad ten egzistuoja didelis skaičius privačių švietimo įstaigų ir jos yra gan laisvai prižiūrimos. Todėl reikėtų kritiškai vertinti įgyvendinamumo galimybes Lietuvoje. Tačiau nepriklausomos iniciatyvos, kurios yra populiarios Jungtinėje Karalystėje, gali būti lengvai pritaikytos Lietuvoje būtent dėl savo nepriklausomumo.

Jungtinės Karalystės darbdavių bendradarbiavimas su švietimo įstaigomis

Vienas iš geriausių Jungtinės Karalystės aukštojo mokslo sistemos bruožų – teisinė santvarka, sudaranti sąlygas švietimo procesą įstaigoms kurti ir vykdyti savo nuožiūra. Vienas iš pozityvių rezultatų – ūkio sektorių įsitraukimas į aukštojo mokslo programų kūrimą, su tikslu patenkinti savo ūkio sektoriaus įgūdžių poreikius.

Nacionalinis universitetų ir verslo centras (National Centre for Universities and Business) yra ne pelno siekianti organizacija, skatinanti bendradarbiavimą tarp savo narių – universitetų ir verslo atstovų – bei įsidarbinamumo ugdymą. Nacionalinis universitetų ir verslo centras sukūrė universitetų pameistrystės-studijų programas 8 universitetuose su įvairiais darbdaviais skaitmeniniame sektoriuje. Šios programos startavo 2015 m. rugsėjį. Studentai dirba apmokamą darbą ir mokosi tuo pačiu metu, o kaštus dengia darbdaviai ir Jungtinės Karalystės vyriausybė. Darbdaviai įsitraukia į universiteto studijų programos tobulinimą, kad ji labiau atitiktų darbdavių poreikius.

Vienas iš ūkio sektoriaus asociacijos kurtų studijų programų pavyzdžių – pameistrystės programa tarp Capgemini, IT ir užsakomųjų paslaugų konsultacinės įmonės, ir Aston universiteto. Pagal Skaitmeninių ir technologinių sprendimų (Digital and Technology Solutions) pameistrystės-studijų programą šiuo metu dirba 12 studentų, o 2016 m. planuojama pasamdyti 70. Sukurti šią pameistrystės-studijų programą užtruko dvejus metus. (Capgemini and Aston University Collaboration, National Centre for Universities and Business, 2015)

Apibendrinant, galima pastebėti, kad, kaip ir Jungtinės Karalystės, Lietuvos universitetų autonomija sudaro sąlygas operatyviau reaguoti į rinkos pokyčius ir tenkinti darbo rinkos poreikius. Studentai Jungtinėje Karalystėje noriai eina į programas, asocijuotas su žinomais darbdaviais. Todėl dabartinėse smunkančios studentų demografijos diktuojamose rinkos sąlygose universitetai, siūlantys darbdavių sukurtą studijų programą galėtų įgauti konkurencinį pranašumą.

Sektorinių įgūdžių taryba (Sector Skills Council) Jungtinėje Karalystėje yra tam tikros ūkio šakos darbdavių susivienijimas su tikslu teikti kokybės standartus ir rekomendacijas, kokių įgūdžių tame sektoriuje reikės. Sektorinių įgūdžių tarybos, kurių yra 19, bendradarbiauja su visų pakopų švietimo įstaigomis.

Pavyzdžiui, „Skillset“ – tai kūrybinių medijų sektorinė įgūdžių taryba. „Skillset“ identifikuoja studijų programas, kurios geriausiai atitinka įvairių sektoriaus šakų poreikius. „Skillset“ nekoreguoja studijų programos, bet pataria dėl dabartinio sektoriaus poreikio, įgūdžių neatitikimo ir pastebimų trūkumų studijų programose; be to, jie įvertina universiteto mokymų planą ir ryšių su verslu stiprumą. „Skillset“ skiria akreditacijos apdovanojimus specifinėms animacijos, kompiuterinių žaidimų, scenarijų rašymo ir filmų gamybos studijų programoms. Toks akreditacijos apdovanojimas 2012 m. buvo pripažintas kaip geras būsimųjų aukštojo mokslo studentų informavimo būdas. (A Review of Business–University Collaboration, T. Wilson, 2012, p. 43)

Kitas pavyzdys – „Tech Partnership“ – verslo ir informacinių technologijų sektorinių įgūdžių taryba – sukūrė tris studijų programas: Informacinių technologijų valdymas verslui (Information Technology Management for Business) bakalauro studijų programa, siūloma 18 universitetų; to pačio pavadinimo magistro programa, siūloma 1 universitete; bei Programinės įrangos kūrimas verslui (Software Development for Business) bakalauro studijų programa, siūloma 8 Jungtinės Karalystės universitetuose. Absolventų, nors jų dar nėra daug, baigusiu šias studijų programas, įsidarbinamumas yra aukštesnis nei kitų absolventų. (A Review of Business–University Collaboration, T. Wilson, 2012, p. 42)

Taigi, dabartinėje švietimo sistemoje Lietuvoje, kaip ir Jungtinėje Karalystėje, universitetai turi daug autonomijos, o profesinės mokyklos turi ilgalaikės patirties bendradarbiaujant su darbdaviais. Todėl sektorių įgūdžių tarybos padėtų institucionalizuoti švietimo įstaigų ir verslo bendradarbiavimą. Oficiali organizacija su aiškėmis funkcijomis gali būti pakankama paskata verslui įsitraukti į švietimo kokybės gerinimą.

II. 4. Verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas Estijoje

Estijos pavyzdžių tinkamumas

Estija nežymiai pirmauja prieš Lietuvą švietimo srityje. Pagal Pasaulio konkurencingumo indeksą, Estija užima 20 vietą pagal aukštąjį mokslą ir mokymus (Lietuva – 24), 17 pagal kiekybinius rodiklius (20) ir 21 pagal kokybinius (29). (fDi Markets, The Financial Times Limited paslauga 2016. Visos teisės saugomos) Todėl Estijos gerųjų patirčių analizė gali padėti Lietuvai identifikuoti tolimesnius veiksmus, padėsiančius Lietuvai likti konkurencingai regione.

Estija, VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ duomenimis, yra viena iš didžiausių Lietuvos konkurencijų tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo srityje Centrinės ir Rytų Europos regione. Todėl Lietuvai, konkuruojančiai dėl tų pačių tiesioginių užsienio investicijų projektų, reikėtų atkreipti ypatingą dėmesį į Estijos iniciatyvas, kurios galėtų atnešti jai pranašumą konkurencinėje kovoje.

Dėl istorinių priežasčių Estijos švietimo sistema yra panaši į Lietuvos. Estijos švietimo kokybę reguliuoja institucijos analogiškos tomis Lietuvoje (Švietimo ministerijai pavaldžios kokybės užtikrinimo agentūros, besiremiančios Bolonijos proceso pagrindais). Todėl galima manyti, kad Estijos pamokos galėtų būti sąlyginai lengvai pritaikomos Lietuvos švietimo sistemoje.

Be to, Estija sprendžia panašią socioekonominę problemą, kaip ir Lietuva: Estijoje 20% darbdavių nurodė nepakankamai išsilavinusią darbo jėgą kaip pagrindinį barjerą verslo vykdymui šalyje. Tačiau tuo pačiu metu pernelyg kvalifikuota (*overqualified*) darbo jėga patiria 18% nuostolį atlyginime. (Building Social Partnerships for Better Skills and Better Jobs, Global Agenda Council on Employment, 2014)

Estijos investicijų plėtros agentūros iniciatyva dėl švietimo programų kokybės peržiūros ir tobulinimo

Valstybinė Estijos investicijų pritraukimo agentūra – Estijos investicijų agentūra (Estonian Investment Agency) – atlieka funkciją analogišką VŠĮ „Investuok Lietuvoje“. Matydama švietimo klausimų svarbą užsienio investuotojams ir nepatenkinamą situaciją profesinio rengimo srityje, Estijos investicijų agentūra pradėjo naują iniciatyvą. Estijos investicijų agentūra organizavo užsienio investuotojų grupės susitikimus su vietinėmis profesinio rengimo mokyklomis. Šių susitikimų rezultatas – investuotojų prašymas vienai mokyklai įsteigti Tarptautinės buhalterijos anglų kalba programą. Investuotojai į šią iniciatyvą įsitraukė entuziastingai ir ėmėsi aktyvios rolės procese. Estijos investicijų agentūros indėlis buvo investuotojų ir mokyklų atstovų susitikimų

organizavimas ir pristatymas. Tikimasi, jog Tarptautinės buhalterijos anglų kalba programa prasidės 2016 m. rugsėjį.

Estijos investicijų agentūros tikslas – sukurti sėkmės istoriją su viena profesinio rengimo mokykla. Tokio precedento sukūrimas, tikimasi, padės toliau keisti švietimo programas pagal užsienio investuotojų poreikius. Šis sprendimas yra alternatyva jau egzistuojantiems kokybės užtikrinimo mechanizmams, tokiems kaip apskritojo stalo diskusijos, kurie dažnai yra neefektyvūs.

Taigi, Lietuvai svarbu neatsilikti nuo Estijos pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas ir neleisti jai susidaryti konkurencinio pranašumo, kurį gali įgauti sudarant palankesnes sąlygas šalyje įsikūrusiems užsienio kapitalo įmonėms bendradarbiauti su vietinėmis švietimo įstaigomis. Remiantis Estijos investicijų agentūros gerą patirtimi bei Jungtinių Tautų rekomendacijomis, VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ turėtų dėti pastangas įtraukti užsienio investuotojus į bendradarbiavimą su švietimo įstaigomis ir taip gerinant investicinę aplinką Lietuvoje. VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ gali geriausiai atstovauti tiek užsienio įmonių, tiek ir Lietuvos valstybės interesus, siekiant gerinti Lietuvos darbo jėgos kvalifikacijas ir padidinti Lietuvos konkurencingumą tarptautinėse rinkose.

Trečia dalis: Rekomendacijos Lietuvai

Šioje studijoje buvo apžvelgti Lietuvoje vykdomi ir užsienio šalyse sėkmingai praktikuojami profesinių ir aukštųjų mokyklų absolventų kompetencijų atitikimo rinkos poreikiams užtikrinimo, bendradarbiaujant švietimo įstaigoms su verslu, būdai. Pirmoje dalyje apžvelgtos Lietuvoje vykdomos švietimo programų kokybės užtikrinimo priemonės: strateginiai dokumentai, valstybės užsakymas, studijų programų komitetai ir darbdavių įtraukimas į profesinio rengimo programų rengimą ir tobulinimą. Antroje dalyje pateikti gerųjų praktikų pavyzdžiai iš Australijos, Singapūro, Jungtinės Karalystės ir Estijos. Šioje dalyje pateikiamos rekomendacijos Lietuvai, kurios kilo identifikavus Lietuvoje vykdomų procesų trūkumus ir atrinkus taikytinas užsienio šalių praktikas.

1. Vykdyti Lietuvos žmogiškųjų išteklių stebėseną

Rekomenduojama Ūkio ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai bei kitoms susijusioms organizacijoms užtikrinti dalijimąsi duomenimis apie Lietuvos žmogiškuosius išteklius tam, kad būtų galima stebėti ir prognozuoti darbo rinkos tendencijas bei formuoti švietimo strategiją ir finansavimo priemones pagal jas. *(Skaityti plačiau psl. 8-9)*

2. Naudoti Valstybės užsakymo principą skiriant tikslinį studijų finansavimą

Rekomenduojama Švietimo ir mokslo ministerijai tikslinti valstybės užsakymo tvarką. Formuojant valstybės užsakymą, rekomenduojama naudotis VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ parengtu paklausiausių specialybių sąrašu. *(Skaityti plačiau psl. 9)*

3. Įtraukti ūkio sektorius ir didesnę skaičių pažangių įmonių į studijų programų komitetus

Aukštosioms mokykloms rekomenduojama įtraukti daugiau darbdavių, ypač užsienio kapitalo įmonių, į studijų programų komitetus tam, kad būtų atliepti darbdavių poreikiai ūkio sektorių mastu. *(Skaityti plačiau psl. 10)*

4. Įtraukti daugiau užsienio kapitalo įmonių į profesinių standartų rengimą

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centrui rekomenduojama įtraukti daugiau užsienio kapitalo įmonių, rengiant specializacijų aprašus bei profesinius standartus. *(Skaityti plačiau psl. 11)*

5. Peržiūrėti Lietuvos švietimo strategiją

Švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduojama koordinuoti tarpinstitucinį procesą, kurio metu būtų peržiūrėta Lietuvos švietimo strategija. Strategijos tikslas turėtų būti aiškaus ugdymo kelio nuo pirmųjų klasių iki doktorantūros ir mokymosi visa gyvenimą užtikrinimas, remiantis darbdavių konsultacijomis bei darbo rinkos stebėseną. *(Skaityti plačiau psl. 15)*

6. Sudaryti sąlygas darbdaviams lengviau kurti švietimo programas

Švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduojama sudaryti lankstesnes sąlygas ir geriau informuoti darbdavius apie galimybes kurti modernias ugdymo programas ir jas pripažinti visaverte švietimo ir žmogiškųjų išteklių ugdymo sistemų dalimi. *(Skaityti plačiau psl. 16-17)*

7. Sukurti priemones sisteminio užsienio kapitalo įmonių įtraukimo į švietimo veiklas skatinimui

Švietimo ir mokslo ministerijai, bendradarbiaujant su Ūkio ministerija ir kitomis institucijomis, rekomenduojama numatyti švietimo įstaigų ir tarptautinio verslo bendradarbiavimo skatinimo priemones. *(Skaityti plačiau psl. 18)*

8. Įtraukti užsienio kapitalo įmones į bendradarbiavimą su švietimo įstaigomis

VšĮ „Investuok Lietuvoje“ rekomenduojama tęsti veiklą švietimo srityje. VšĮ „Investuok Lietuvoje“ turėtų skatinti užsienio investuotojus įsitraukti į sisteminės, tarpinstitucinės pavienės iniciatyvas, ir taip skatinti tarptautinių standartų atėjimą į Lietuvos švietimo sistemą. *(Skaityti plačiau psl. 19-20)*

9. Skatinti sektorinių įgūdžių tarybų ir švietimo įstaigų bendradarbiavimą kuriant ugdymo programas

Švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduojama įpareigoti aukštojo mokslo ir profesinio rengimo bei mokymo įstaigas proaktyviai ieškoti būdų bendradarbiauti su darbdavių asociacijomis, tokiomis kaip sektorinių įgūdžių tarybos, kuriant naujas studijų ir profesinio rengimo programas. *(Skaityti plačiau psl. 21)*

10. Kurti naują verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo skatinimo priemonę

VšĮ „Investuok Lietuvoje“ rekomenduojama imtis savo iniciatyvos įtraukti užsienio investuotojus į bendradarbiavimą su švietimo įstaigomis rengiant ar tobulinant studijų ir profesinio rengimo programas. *(Skaityti plačiau psl. 22)*

Paskutinė rekomendacija įgyvendinta jaunųjų profesionalų programos „Kurk Lietuvai“ vykdyto projekto „Studijų ir profesinio mokymo programų peržiūra pagal užsienio investuotojų poreikius“ metu. VšĮ „Investuok Lietuvoje“ inicijuoto projekto vykdymo laikotarpis 2015 m. lapkričio 16 d. – 2016 m. gegužės 20 d. Projektui vadovės – JPP „Kurk Lietuvai“ dalyvės Greta Juodokaitė ir Dovilė Meliauskaitė. Projekto metu siekiama sukurti naują švietimo įstaigų ir verslo bendradarbiavimo įrankį. Tai modelis, kurį pasitelkiant užsienio kapitalo įmonės gali dalyvauti studijų programų tobulinime.

Naujo modulio idėja yra rasti būdą, kaip įtraukti užsienio investuotojus į profesinio rengimo ir studijų programų turinio tobulinimą, kad šių programų absolventai įgautų įgūdžius, labiau reikalingus rinkoje. Pirmiausia, planuojama sukurti užsienio investuotojams aktualiausių programų bei dalyvių atrinkimo mechanizmus. Tam tikslui vyks konsultacijos su suinteresuotomis šalimis, kurios padės identifikuoti faktorius, kurie lemia švietimo įstaigų ir verslo bendradarbiavimo sėkmę. Tada, bus sukurtas peržiūros mechanizmas, apimantis veiksmus, kuriuos turi atlikti kiekvienas dalyvis: verslo atstovas, švietimo įstaiga, švietimo ekspertas ir proceso koordinatorius. Peržiūros metu įmonių atstovai bus supažindinami su peržiūrima programa bei ieškos atotrūkio taškų, kokias kompetencijas studijų metu diegia švietimo įstaigos, ir kokių dažniausiai neturi po studijų įsidarbinę specialistai. Bus organizuojami bent du susitikimai su visomis šalimis, skirti įmonių atstovams labiau įsigilinti į programos turinį ar gauti papildomą informaciją, reikalingą ruošiant rekomendacijas, kaip programa turėtų būti pakeista. Proceso koordinatorius turės užtikrinti, kad būtų atstovaujami ne vienos įmonės, o viso sektoriaus bendri interesai, bei identifikuotos problemos, su kuriomis susiduria skirtingos sektoriaus įmonės. Tuomet, įmonės teiks rekomendacijas, kaip patobulinti programos turinį, ir kaip verslui prisijungti prie pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo. Paskutinė modelio dalis – rinkodaros priemonės. Kad būtų užtikrintas rekomendacijų įgyvendinimas, svarbu motyvuoti švietimo įstaigas, todėl bus sukurta rinkodaros priemonė, kuri prisidės prie patobulintų studijų programų pripažinimo.

Planuojama sukurtą modelį išbandyti pilotinio projekto būdu, peržiūrint 5 profesinio rengimo ar studijų programas. Po įgyvendinimo bus numatyti veiksmai, kaip tokį procesą patobulinti bei tęsti ateityje, kad būtų peržiūreta daugiau profesinio rengimo ir studijų programų. Numatoma sukurtą verslo ir švietimo įstaigų bendradarbiavimo modelį perduoti VšĮ „Investuok Lietuvoje“. Apie projekto veiklas plačiau rašoma „Kurk Lietuvai“ tinklalapyje.